

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

שנתון
החברה
החרדית
בישראל
תקציר

2 0 1 8

גלעד מלאך | לי כהנר

שנתון
החברה
החרדית
בישראל

תקציר

2 0 1 8

גלעד מלאך | לי כהנר

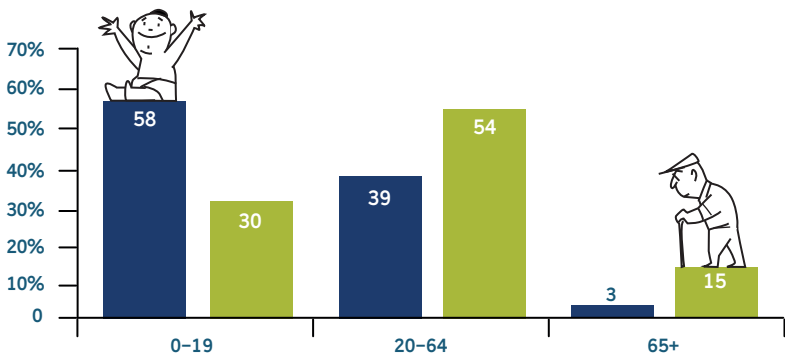

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

בהשוואה לקצב הגידול של אוכלוסיות במדינות המפותחות, לאוכלוסייה החרדית בישראל קצב הגידול המהיר ביותר - כ־4% בשנה. הגורמים לקצב הגידול המיוחד הזה הם שיעורי פריון גבוהים, תנאי רפואה ומחיה מודרניים, גיל נישואים צעיר ומספר ילדים גדול במשפחה. ואכן, האוכלוסייה החרדית הישראלית היא צעירה מאוד - קרוב ל־60% ממנה הם מתחת לגיל 20, לעומת 36% באוכלוסייה הכללית. בשנת 2018 מנתה האוכלוסייה החרדית הישראלית 1,079,000 נפש (לעומת כ־750,000 ב־2009). חלקה היחסי בכלל האוכלוסייה היה 12%. על פי התחזית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעורה יגדל ל־15% בשנת 2027, והיא תמנה 2.3 מיליון נפש בשנת 2037.

ניתוח דפוסי התא המשפחתי החרדי בעשור וחצי האחרון מראה ירידה קלה בשיעורי הפרייון - מ־7.5 בשנים 2003-2005 ל־7.1 בשנים 2015-2017. אצל הנשים היהודיות הישראליות הלא־חרדיות שיעור הפרייון הממוצע הוא 4 ילדים לאישה דתית; 3.2 לאישה מסורתית־דתית; 2.5 לאישה מסורתית־חילונית; ו־2.2 לאישה חילונית. שיעור הנשואים בחברה החרדית - גברים ונשים - בגילאי 20+ (82%) גבוה בהרבה משיעור הנשואים בגילים אלו בחברה היהודית הלא־חרדית (62%). הפערים מוסברים בגיל הנישואים הצעיר בחברה החרדית. לאורך השנים ניכרת עלייה בקרב האוכלוסייה החרדית בשיעור הרווקים, הגרושים והאלמנים - מ־15% ב־2003 ל־17% ב־2017. חלק מהשינוי נובע מהעלייה בגיל הנישואים באוכלוסייה זו. בשנים 2003-2004, למשל, היו 23% מהחרדים בגילים 20-29 רווקים. בשנים 2016-2017 עלה שיעורם ל־33%.

מבנה הגילים, 2018

יהודים לא־חרדים ■ חרדים ■

לחינוך החרדי חלק נכבד במערכת החינוך העברית בפרט (24%) ובמערכת החינוך הישראלית בכלל (18%).

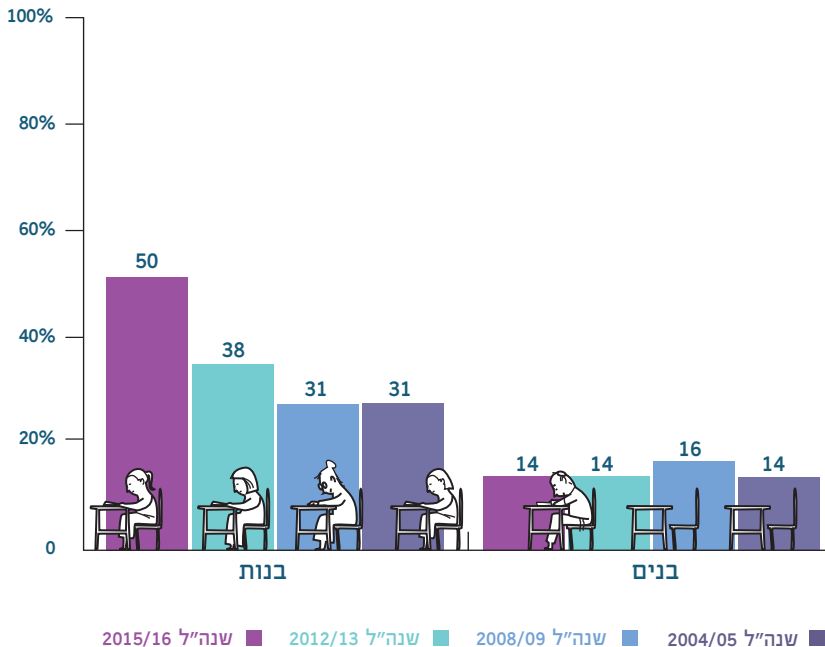
במרוצת השנים חל גידול מהיר במספר התלמידים בחינוך החרדי בצד שינויים מערכתיים ומבניים, ובהם הקמת מחוז חרדי במשרד החינוך וייסוד זרם החינוך הממלכתי-חרדי. בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) למדו בחינוך החרדי - היסודי והעל-יסודי - כ-308,000 תלמידים, 57% מתוכם בחינוך היסודי ו-43% בחינוך העל-יסודי.

בחינות בגרות

בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) עשו 50% מהבנות החרדיות בחינת בגרות אחת לפחות, לעומת 31% בלבד שבע שנים קודם לכן (כלומר, בשנת הלימודים תשס"ט, 2008/09). מנגד נרשמה ירידה קלה באותן שנים בשיעור הנבחנים בקרב הבנים - מ-16% ל-14%.

שיעור הזכאיות והזכאים לתעודת בגרות במגזר החרדי בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) היה 12% בלבד, לעומת 77% מן התלמידים בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי.

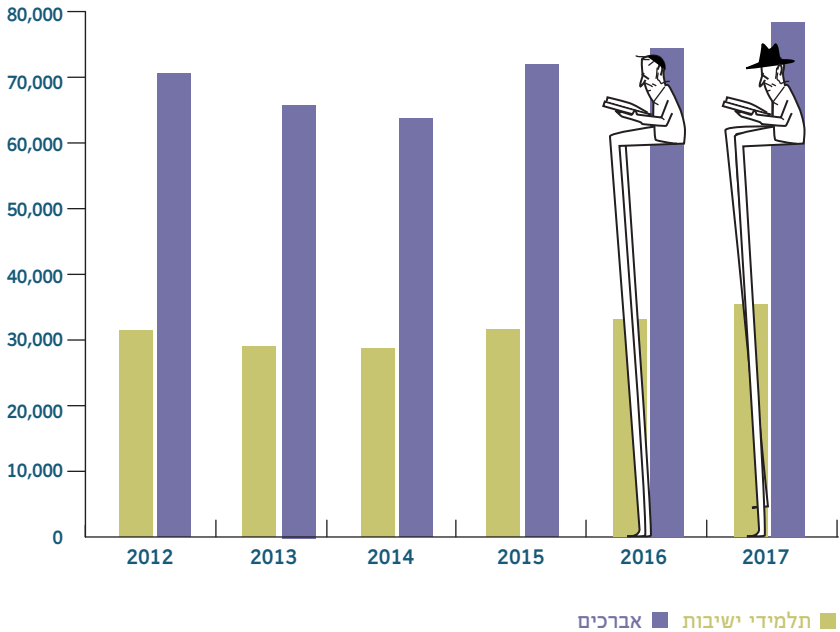
תלמידים חרדים הניגשים לבחינות הבגרות, לפי מגדר

תלמידי ישיבות ואברכים

בשנים 2013-2014 ירד מספרם של תלמידי הישיבות ואברכי ה"כולל" יחסית לשנים קודמות, אולם החל משנת 2015 הוא חזר לעלות. בשנת 2017 למדו 124,450 תלמידים במוסדות החרדיים המיועדים לבני +18, מתוכם 64% אברכים. מדובר בקצב גידול של 6%, מהיר אפילו מן הגידול הטבעי של המגזר החרדי שהתלמידים שייכים אליו.

תלמידי ישיבות ואברכים, 2012-2017

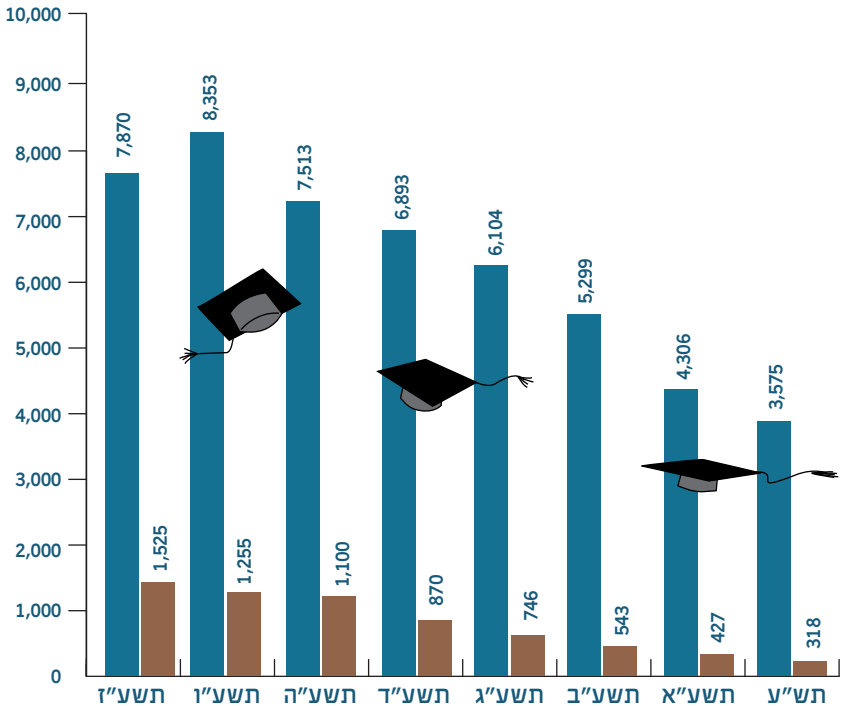
לימודים אקדמיים

שנים רבות היה מספר החרדים הלומדים לתארים אקדמיים נמוך ביותר. ואולם בעקבות השינויים בדרישות שוק העבודה והקמת מוסדות מותאמים לצורכי המגזר החרדי נרשמה בשנים 2010-2017 עלייה של פי 1.5 במספר הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה.

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) למדו במוסדות אקדמיים (לא כולל האוניברסיטה הפתוחה ולא כולל סטודנטים במסגרות של לימודי תעודה) כ-9,400 סטודנטים חרדים, 70% מהם נשים. המקצועות שהחרדים לומדים הם פרקטיים ברובם וכאלה המאפשרים גם עבודה בתוך הקהילה החרדית (חינוך והוראה, מקצועות עזר רפואיים, משפטים ומינהל עסקים) - הכנה להשתלבות בשוק העבודה במקצוע הנלמד.

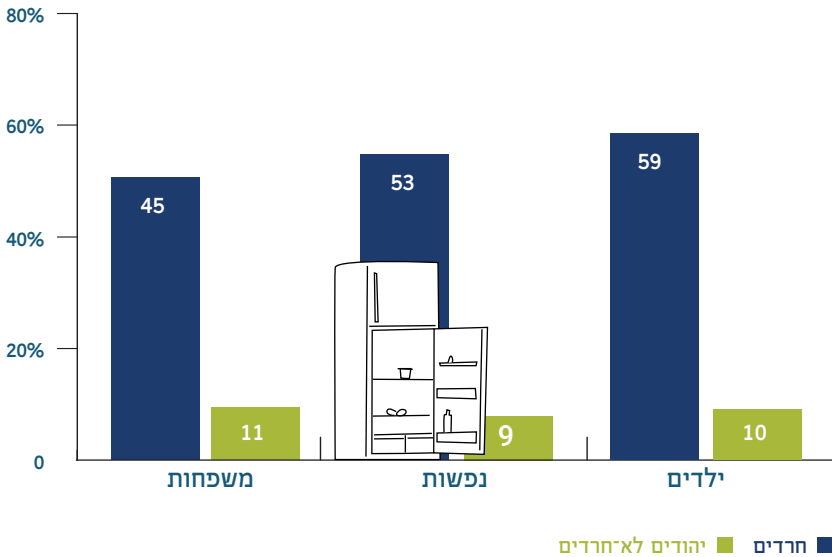
בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) חלה לראשונה ירידה קלה במספר הסטודנטים החרדים לעומת השנה שקדמה לה. ירידה זו מוסברת, בחלקה, בירידה במספר החרדים הפונים ללימודי משפטים - מ-12% בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) ל-8% בלבד בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) - בשל הקשחת הרגולציה בתחום ובעקבות הקיצוץ בתמיכה במלגות.

סטודנטים חרדים במוסדות להשכלה גבוהה, לפי תואר, שנה"ל תש"ע-תשע"ז (2009/10 - 2016/17)

היקף העוני באוכלוסייה החרדית גדול בהרבה מהיקפו בשאר האוכלוסייה. בשנת 2016 כמעט מחצית (45%) מהמשפחות החרדיות חיו מתחת לקו העוני, לעומת 11% מהמשפחות היהודיות הלא-חרדיות. ואולם חרף שיעורי העוני הגבוהים, בכל זאת מדובר בירידה אחרי שבמשך למעלה מעשור שיעור המשפחות החרדיות מתחת לקו העוני נע בין 50% ל-58%.

שיעור העוני, 2016

הכנסות והוצאות

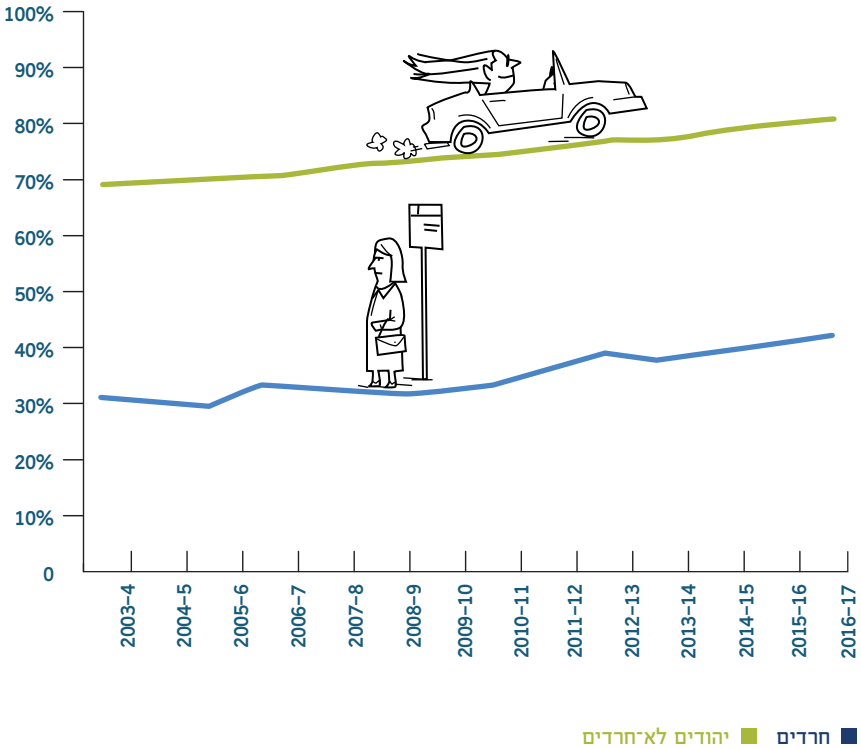
רמת החיים קשורה קשר הדוק לרמת ההכנסות וההוצאות של משק הבית. בשנת 2016 הייתה ההכנסה החודשית ברוטו למשפחה חרדית 13,650 ש"ח, נמוכה בהרבה מההכנסה ברוטו למשק בית יהודי לא-חרדי (20,876 ש"ח). הגורמים להכנסה נמוכה זו הם תא משפחתי המבוסס פעמים רבות על מפרנס יחיד, היקף משרה קטן, משלח יד שרמת ההכנסה בו נמוכה ושימוש מופחת בהון ובקרנות פנסיה. עם זה, שיעורי העוני באוכלוסייה החרדית ירדו במקצת - מ-49% ב-2015 ל-45% ב-2016 - הודות לתוספת של 1,000 ש"ח לחודש באותן שנים בהכנסה הממוצעת מעבודה של משק הבית החרדי, וכן בעקבות הגדלת התמיכה המדינתית בבחורי ישיבות ובאברכים. ממצא מפתיע הוא שלמרות ההכנסה הנמוכה יחסית, 70% מהחרדים בגילים +20 מרוצים או אפילו מרוצים מאוד ממצבם הכלכלי.

אשר להוצאות - ההוצאה הכספית החודשית לנפש במגזר החרדי היא פחות ממחצית מן ההוצאה הכספית החודשית לנפש במגזר היהודי הלא-חרדי (2,658 ש"ח לעומת 5,635 ש"ח), אך שמספר הנפשות הממוצע במשק הבית החרדי גדול יותר. ב-2016, למשל, הוציא משק בית חרדי 14,357 ש"ח בחודש, 12% פחות ממשק בית יהודי לא-חרדי.

זמינות רכב ובעלות על דירה

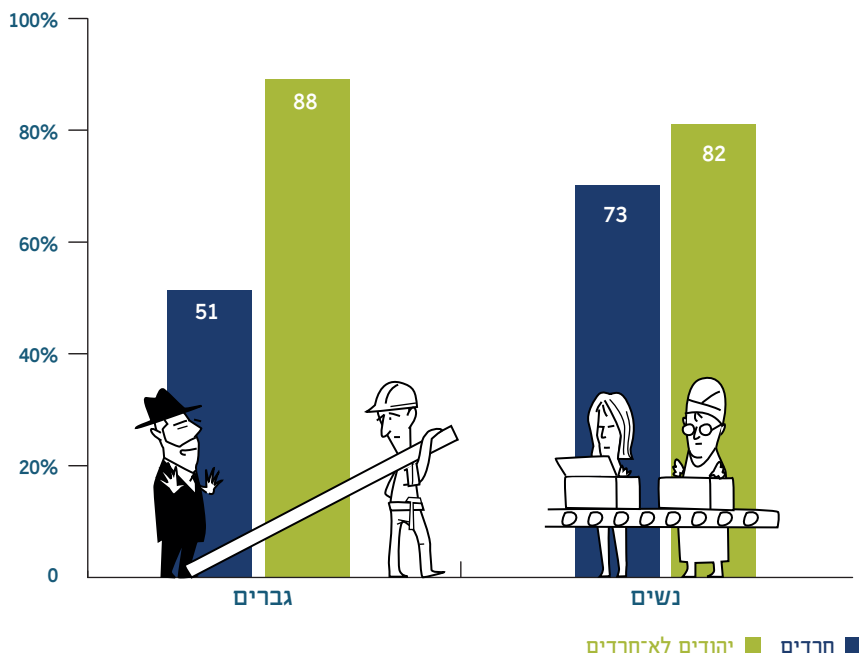
הפערים בין שתי האוכלוסיות, החרדית והיהודית הלא-חרדית, ניכרים גם בזמינות של רכב (בשנים 2016-2017: חרדים - 42%; יהודים לא-חרדים - 80%) ובשימוש בתחבורה ציבורית לצורך הגעה לעבודה (חרדים - 35%; יהודים לא-חרדים - 19%). התחום היחיד שנמצא בו דמיון מלא בין שתי האוכלוסיות הוא הבעלות על דירה (74% בשתיהן).

זמינות רכב בקרב בני 20+, 2017-2003

השילוב של צורך כלכלי דוחק במגזר החרדי עם מדיניות ציבורית תומכת בכניסת חרדים לשוק העבודה יצר בשנים 2003-2015 מפנה בשיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית, אצל גברים ונשים כאחד. בעקבות השינוי למעלה מ־50% מן הגברים החרדים בגילים 25-64 וכמעט 75% מן הנשים החרדיות באותם גילים עובדים. ואולם העלייה המרשימה שנמשכה כמה שנים נעצרה ב־2015, ומאז לא חל שום שינוי בשיעור התעסוקה באוכלוסייה החרדית לעומת השנה שקדמה לה, לא אצל הגברים ולא אצל הנשים. אפשר שהדריכה במקום היא תוצאה של יישום ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה הנוכחית, שבעקבותיהם קטנו התמריצים לכניסה לעבודה וגדלה התמיכה בבחורי ישיבות ובאברכים.

מועסקות ומועסקים בקרב בני 25-64, 2017

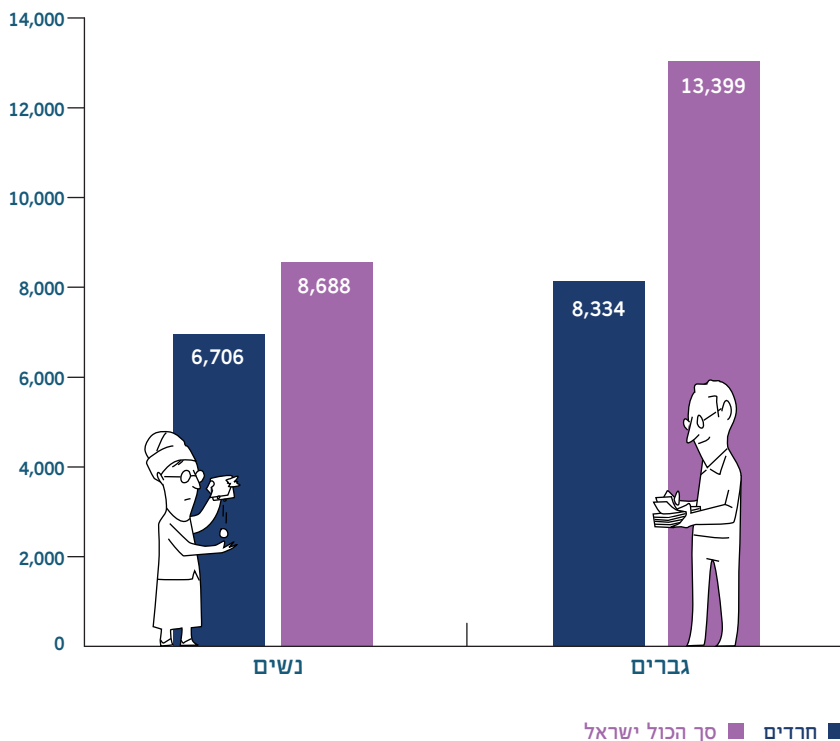

שכר

רכיב חשוב ביותר בתעסוקה הוא רמת ההכנסה מעבודה. גובה ההכנסה הממוצעת של עובדים חרדים בשנת 2016 היה 67% מגובה ההכנסה הממוצעת של כלל העובדים במשק (כולל ערבים). הסיבה לפער היא היקף תעסוקה קטן יותר אצל החרדים ורמת הכנסה נמוכה יותר, שנגרמת בין השאר מהתמקדות בענפים כלכליים שהשכר בהם נמוך יותר (למשל, חינוך). מנגד ניכר היעדרם של העובדים החרדים מענפי התעשייה וההיי־טק.

שנתון 2018 מלמד על ירידה במספר החרדים העובדים בתחום החינוך ועל עלייה במספרם בענפי התעשייה. התחזקות מגמה זו עשויה לתת את פירותיה בעתיד גם בהכנסה לנפש, וכנגזרת ממנה - ברמת החיים של משק הבית החרדי.

שכר חודשי ממוצע, 2016

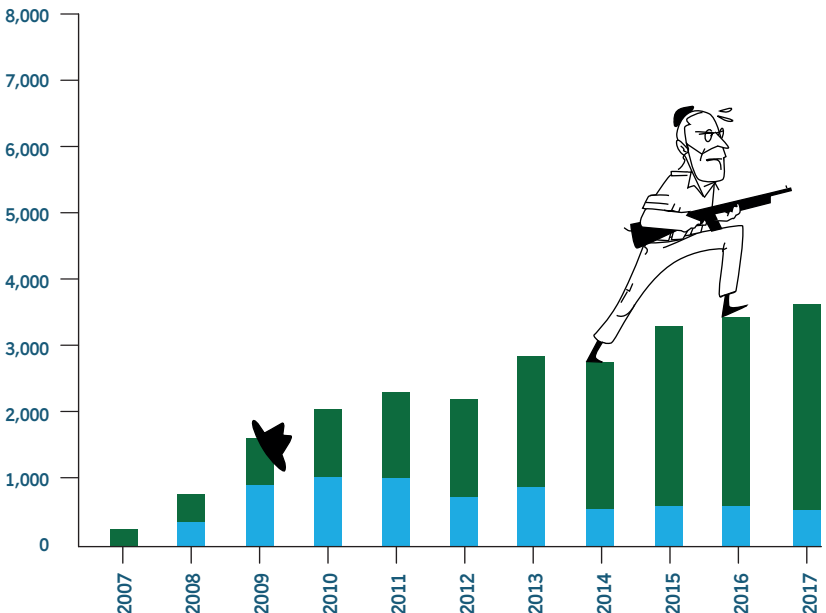

אורחות החיים בחברה החרדית נמצאים בשינוי מתמיד. יותר ויותר חרדים מתגייסים לצבא ולשירות האזרחי, משתמשים באינטרנט, מחזיקים ברישיון נהיגה ויוצאים לנופש, ולכן אפשר לקבוע בבירור כי למרות הפערים הגדולים ביניהם ובין האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית בתחומי החיים האלו, מגמת ההשתלבות של החברה החרדית בחברה הכללית מתחזקת.

מצטרפים לשירות צבאי או לשירות אזרחי

בשנת 2017 הצטרפו 3,685 גברים חרדים, שהם כ-34% מהבנים בוגרי מערכת החינוך החרדית, לשירות צבאי או אזרחי, עלייה של 5% בלבד לעומת שנת 2016. מקרב הגברים החרדים המתגייסים - 83% פנו ב-2017 לשירות צבאי ורק 17% לשירות אזרחי, שבו נרשמה אפילו ירידה של 8% מהשנה שעברה. למרות האפשרות שיש לחרדים להתגייס לשירות צבאי בגיל מבוגר, רוב מוחלט מן המתגייסים עושים זאת בגיל צעיר. בשנת 2017 שיעור המתגייסים לצה"ל בגילים 18-20 היה 69% מתוך כלל החרדים המתגייסים, לעומת 21% מקרב בני ה-21-23 ו-10% בלבד מגילאי 24-27.

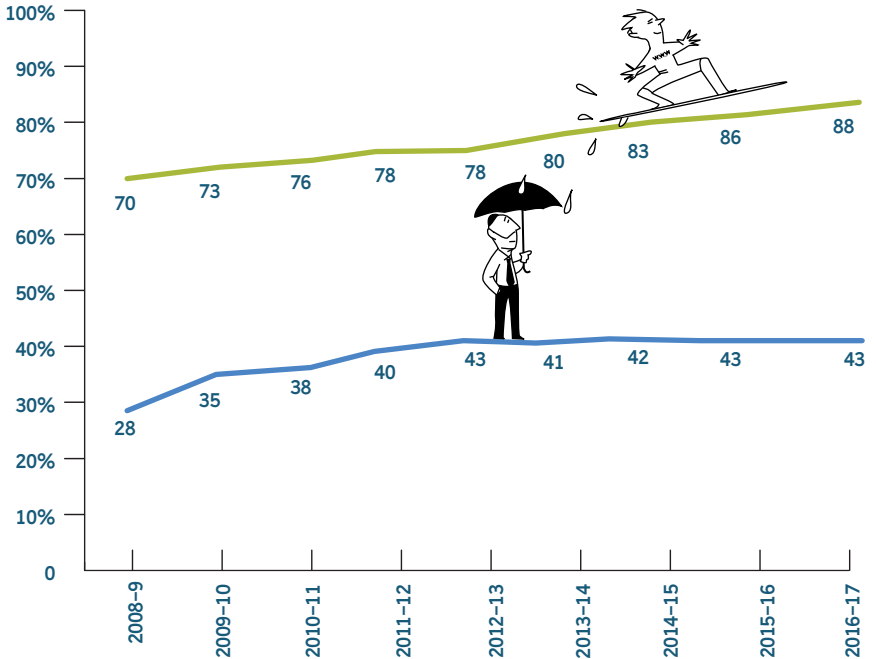
שירות צבאי ושירות אזרחי, גברים חרדים, 2007-2017

משתמשים באינטרנט

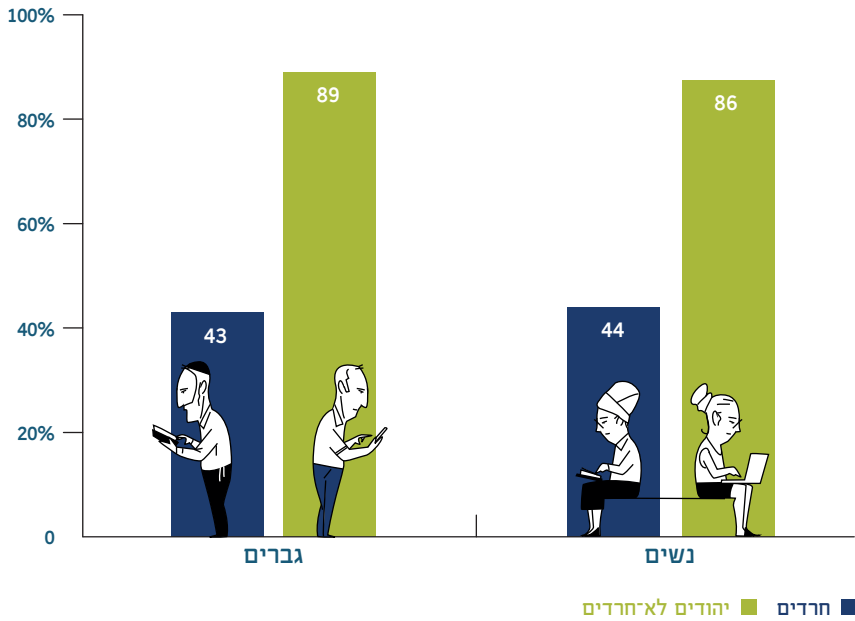
בשנים 2017-2016 השתמשו באינטרנט 43% מהחרדים, פחות ממחצית משיעור המשתמשים בקרב היהודים הלא-חרדים (88%). לשם השוואה - בשנים 2009-2008 השתמשו באינטרנט רק 28% מהחרדים.

משתמשים באינטרנט בקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2017-2008

■ חרדים ■ יהודים לא-חרדים

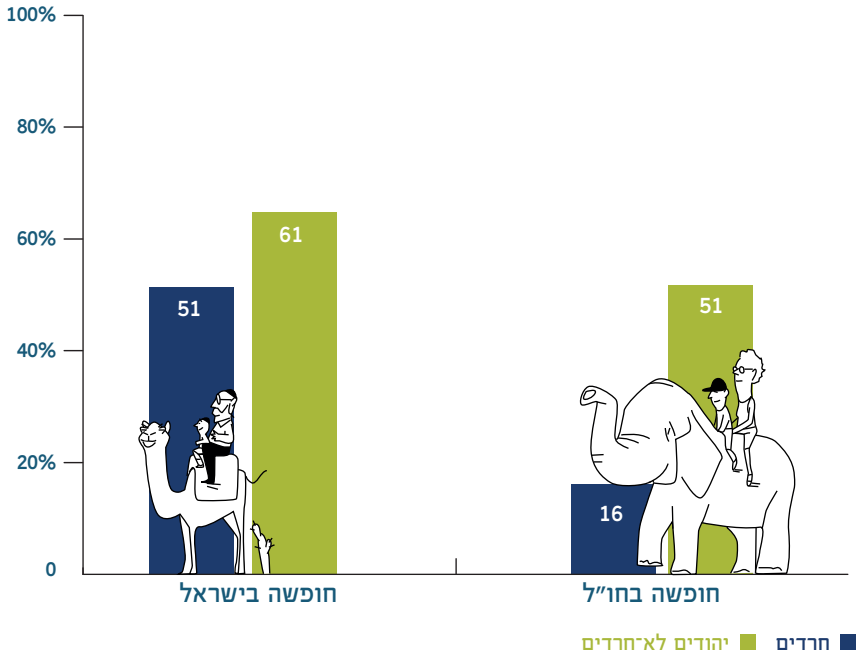
משתמשים באינטרנט בקרב בני 20+, לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, 2017-2016

נופשים בארץ ובחו"ל

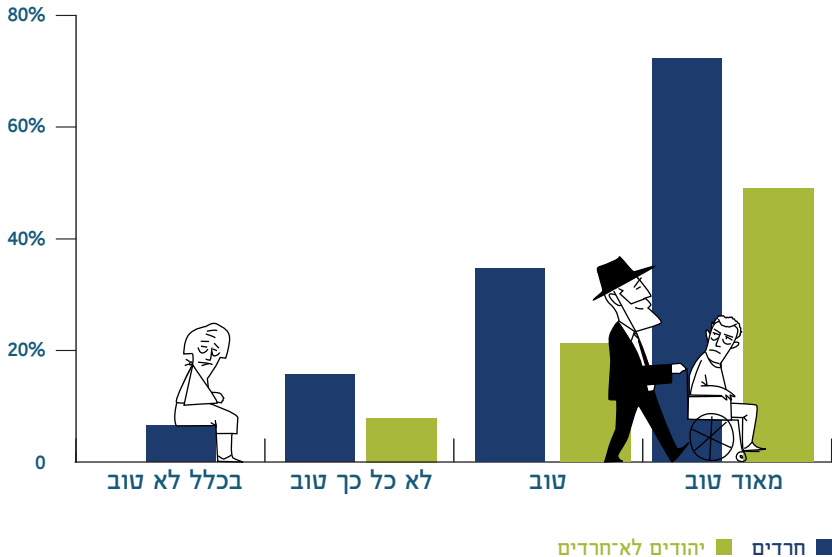
החרדים מעדיפים לנפוש בישראל, אם כי ניכרת אצלם מגמת עלייה ביציאה לחופשה בחו"ל. וכך, בשנים 2016-2017 נפשו 51% מהם בארץ ו-16% בלבד בחו"ל (12% בשנים 2013-2014), לעומת 61% בארץ ו-51% בחו"ל מקרב היהודים הלא-חרדים.

חופשה בישראל ובחו"ל, 2016-2017

המצב הבריאותי של המגזר החרדי, הפיזי והנפשי, על פי דיווחים סובייקטיביים, טוב מהמצב הבריאותי של שאר האוכלוסייה היהודית במדינת ישראל. 73% מהחרדים מצהירים כי מצבם הבריאותי טוב מאוד, לעומת 51% מקרב היהודים הלא-חרדים שמדווחים כך. הציבור החרדי מפגין רמת אמון גבוהה במערכת הבריאות ומעיד על עצמו שהוא לא נאלץ לוותר על תרופות או על טיפולים רפואיים בגלל מצב כלכלי ירוד. עם זאת, מדדים אובייקטיביים מראים מצב בריאותי פחות טוב בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית, ולא זו בלבד אלא שהשוואה של ממצאי 2017 לממצאי 2010 מלמדת שהפערים בין שתי האוכלוסיות רק גדלים.

מצב בריאותי, לפי דיווח עצמי, 2017

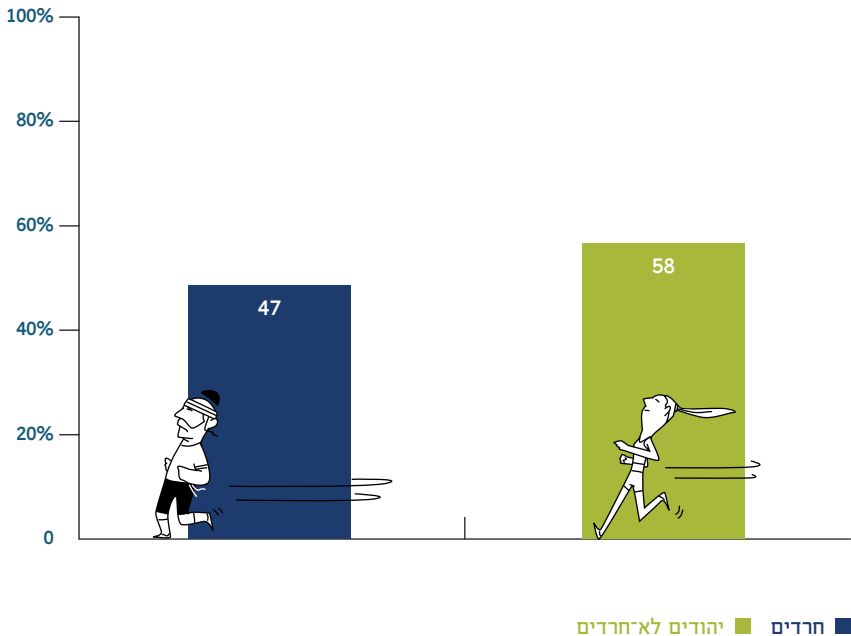
רפואה מונעת

בתחום הרפואה המונעת האוכלוסייה החרדית נמצאת בפער ניכר מהאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. האוכלוסייה החרדית עושה פחות בדיקות מונעות ומתחסנת פחות מפני מחלות עונתיות (שפעת למשל). לדוגמה, רק 50% מהנשים החרדיות בגילים +40 עשו אי פעם בדיקת ממוגרפיה, לעומת 80% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות באותם גילים. בין 2010 ל-2017 חלה ירידה של כ-22% בשיעור הנבדקות והנבדקים החרדים בתחום הבדיקות המונעות (ממוגרפיה, בדיקת צוואר הרחם וקולונוסקופיה).

פעילות גופנית

שיעור החרדים העוסקים בפעילות גופנית עומד על 47%, לעומת 58% בקרב היהודים הלא-חרדים.

עוסקים בפעילות גופנית, 2017

שנתון החברה החרדית בישראל מכנס זו הפעם השלישית במקום אחד נתונים רבים ומגוונים על החברה החרדית בישראל. השנתון מציג שלל נתונים על הדמוגרפיה החרדית, על מערכת החינוך ודפוסי התעסוקה שלה, על שיעורי העוני בקרבה ועל רמת החיים ואורחות החיים שלה ומנתח את המגמות העולות מהם. השנה נבחר לנושא המתחלף נושא הבריאות, ונערכה השוואה בין רמת הבריאות והעיסוק בבריאות בחברה החרדית לאלו שבחברה היהודית הלא-חרדית. עיון בשנתון מלמד כי דפוסי ההתנהגות ואורחות החיים של הציבור החרדי בישראל אינם אחידים וכי הוא אינו עשוי מקשה כפי שרבים מחוצה לו סוברים. המידע בשנתון מציג חברה רבת פנים, שונה משאר החברה הישראלית אך גם דומה לה; חברה שמרנית אשר בה בעת חווה תמורות מהירות ומהותיות.

ד"ר גלעד מלאך הוא ראש התוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה באוניברסיטת ברי-אילן. מומחה לתכנון מדיניות ציבורית לאוכלוסייה החרדית בתעסוקה, בשירות הצבאי, בהשכלה הגבוהה ובחינוך.

ד"ר לי כהנר היא חוקרת בתוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה וראשת הרשות למחקר והערכה במכללה האקדמית אורנים. תחום מומחיתה העיקרי הוא המרחב החרדי בישראל.

להזמנת הספר המלא:

orders@idi.org.il; 02-5300800

www.idi.org.il

המכון הישראלי
לדמוקרטיה